

Sławomir Szczygieł

Zmiany przepływów osób, towarów i usług pomiędzy Ostrowcem Świętokrzyskim a terenami położonymi wokół miasta

Acta Scientifica Academiae Ostroviensis nr 24, 29-49

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Szczygiel

Wydział Ekonomiczny

Praca napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Rosnera
„Zmiany przepływu osób, towarów i usług pomiędzy Ostrowcem Świętokrzyskim
a terenami rolniczymi położonymi wokół miasta”.

ZMIANY PRZEPIYWÓW OSÓB, TOWARÓW I USŁUG POMIĘDZY OSTROWCEM ŚWIĘTOKRZYSKIM A TERENAMI ROLNICZYMI POŁOŻONYMI WOKÓŁ MIASTA

1. Charakterystyka subregionu ostrowieckiego

1.1. Obszar, ludność, sieć osadnicza

Powierzchnia powiatu ostrowieckiego wynosi 616 km², co stanowi 5,3 % obszaru województwa świętokrzyskiego. Według danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego na dzień 31 grudnia 2000 r. obszar ten zamieszkiwało 122296 osób (9,2 % ludności województwa). Średnia gęstość zaludnienia wynosiła 198,5 osób na km².

Przyjmując jako wskaźnik odsetek ludności miejskiej, powiat ostrowiecki charakteryzuje się wysokim stopniem zurbanizowania. W trzech miastach: Ostrowcu, Ćmielowie i Kunowie mieszka prawie 70 % ludności, przy czym 64,4 % ludności powiatu to mieszkańcy Ostrowca.

Większość, prawie 90 % obszaru powiatu stanowią tereny wiejskie, które zamieszkuje tylko 30 % ludności. Przeważają wsie małe, do 300 osób i średnie, w których mieszka nie więcej niż 600 osób. Jest również kilka miejscowości większych, takich jak Bodzechów (1795 mieszkańców w 2000 r.), czy Szewna licząca 2042 mieszkańców.

Powiat ostrowiecki liczy 145 miejscowości. Statystycznie jedna miejscowość przypada na każde 4 km² powierzchni. Patrząc na mapę powiatu można od razu zauważyć, że nie są one rozmieszczone równomiernie. Potwierdzają to dane statystyczne: 2/3 miejscowości leży

w południowej części powiatu. Taki układ sieci osadniczej ukształtował się w ciągu kilkuset lat, a uwarunkowany był głównie czynnikami przyrodniczymi, wśród których największe znaczenie miała jakość gleb oraz szata roślinna – dokładniej zalesienie.

„W okresie średniowiecza rzeka Kamienna stanowiła granicę między pokrytą lasem południową częścią ziemi radomskiej a ziemią sandomierską...”¹. Zmiany jakie nastąpiły w ciągu kilku stuleci są mniejsze niż można byłoby oczekiwać. Rzeka nadal jest granicą pomiędzy terenami rolniczymi w południowej części powiatu a obszarami leśnymi na lewym, północnym jej brzegu. Lasy zajmują 31 % powierzchni powiatu i prawie wszystkie znajdują się w północnej jego części. Jako przykład mogą posłużyć dwie skrajnie położone gminy: Bałtów i Waśniów. W najbardziej na północny – wschód wysuniętej gminie Bałtów lasy obejmują 43,9 % powierzchni, podczas gdy w gminie Waśniów tylko 13 %. Tutejsze lessowe gleby wykorzystywane są głównie pod uprawy.

Na żyznych terenach Wyżyny Opatowskiej ludzie od dawna osiedlali się chętnie, istniejące tu do dziś wioski powstawały już w XII – XIII w. Zorganizowane osadnictwo po przeciwnej stronie Kamiennej rozpoczęło się dopiero w XVII w.

Oczywiście obok jakości gleb i występowania dużych kompleksów leśnych, które w największym stopniu warunkowały osadnictwo na tym obszarze, również i inne czynniki wpłynęły na kształtowanie się sieci osadniczej. Istotną rolę odgrywało przede wszystkim występowanie wód powierzchniowych. Rzeki i strumienie dostarczały wody pitnej, były również miejscem przyjmowania zanieczyszczeń. W XIX w. pierwsze powstające fabryki wykorzystywały energię wody jako siłę napędową. Natomiast żadna z rzek regionu nie miała nigdy znaczenia komunikacyjnego.

Współzależność pomiędzy siecią hydrologiczną a siecią osadniczą jest na terenie powiatu ostrowieckiego bardzo wyraźna. W południowej, gęściej zaludnionej części występuje dość duża ilość niewielkich rzeczek, podczas gdy północna jest w zasadzie bezwodna.

W nieznacznym stopniu na lokalizację jednostek osadniczych wpłynęło występowanie surowców mineralnych. Przyczyną jest przede

¹ Zenon Guldon, *Lokacja i dzieje miasta w Rzeczypospolitej szlacheckiej*, [w:] *Ostrowiec Świętokrzyski. Monografia historyczna miasta*, pod red. W. Kotasiaka, s.59.

wszystkim brak głównych kopalin w tym regionie. Te, których złoża zostały rozpoznane, mają znaczenie raczej drugorzędne. W pierwszej kolejności należy wymienić żwiry i piaski wykorzystywane nadal w budownictwie, złoża piaskowców i wapieni, również eksploatowane jeszcze na niewielką skalę oraz gliny ceramiczne i ogniotrwałe o niewielkim już dziś znaczeniu. Występujące w wielu miejscach niskoprocetowe rudy żelaza nie są obecnie w ogóle wydobywane, podobnie jak niewielkie ilości węgla brunatnego zlokalizowane w okolicach Miłkowa.

O ile jednak surowce mineralne nie wywarły większego wpływu na zakładanie osad, to w późniejszym okresie, dzięki przemysłowemu wykorzystaniu, przyczyniły się do rozwoju wielu z nich. Przykładem może być Ćmielów z jego przemysłem ceramicznym, Kunów – znany niegdyś z kamieniarstwa, czy liczne miejscowości położone wzdłuż Kamiennej, w których przemysł metalurgiczny rozwinął się w oparciu o miejscowe zasoby (także w Ostrowcu).

Rzeczą niezwykle ciekawą jest, iż nawet funkcjonowanie w odległej przeszłości kompleksu kopalń krzemienia w okolicy dzisiejszych Krzemionek Opatowskich nie spowodowało rozwoju osadnictwa na tym terenie. Badania archeologiczne dowiodły, że ówczesni górnicy budowali tam jedynie czasowe schronienia, natomiast stałe osady zakładali na lessach Wyżyny Opatowskiej.

Czynniki przyrodnicze wywierały wpływ na tworzenie się sieci osadniczej głównie w przeszłości. Dzięki postępowi technicznemu wiele z nich nie stanowi już dziś barier dla rozwoju osadnictwa. Pojawiły się natomiast nowe ograniczenia, przede wszystkim natury ekonomicznej i prawnej.

Niejednokrotnie o strukturze sieci osadniczej rozstrzygały decyzje administracyjne, często o podłożu politycznym. Skutki takich decyzji, nawet odległych w czasie, mogą być odczuwalne bardzo długo. Tak było między innymi w przypadku ukazu carskiego z 1869 r., na podstawie którego wiele miast zostało zamienionych na osady.

Do połowy XIX w. na terenie Królestwa Polskiego istniały liczne miasteczka, w większości prywatne. Do takich należał wówczas także Ostrowiec. Po wejściu w życie ukazu z 452 miast pozostało 114. Najbardziej dotkliwie skutki reformy odczuła gubernia radomska, gdzie jej realizacja miała cechy represji po powstaniu styczniowym. Tu z 63 miast po „zamianie” pozostało jedynie 10.

Część z tych miejscowości nie odzyskała już praw miejskich. Z prawnego punktu widzenia są to wioski. Wyraźnie jednak różnią się od innych miejscowości wiejskich. Znakomitym przykładem są Waśniów i Sienno. Obie miejscowości zachowały do dziś miejski układ ulic. Wyposażone są częściowo w urządzenia infrastruktury charakterystyczne dla miast. A przede wszystkim w świadomości mieszkańców istnieje, i jest podtrzymywana, pamięć o wielowiekowej miejskiej przeszłości.

Mniej odległa w czasie Decyzja o rozszerzeniu granic Ostrowca z 1954 r. spowodowała „zniknięcie” z mapy kilkunastu miejscowości. W większości zachowały one nawet dawne nazwy, ale już jako dzielnice miasta.

Po II wojnie światowej zmiany zachodzące w strukturze sieci osadniczej w największym stopniu związane są z układem sieci transportowej. Porównując mapy i dane statystyczne z różnych lat, można zauważyć, że największe i najszybciej rozwijające się miejscowości leżą przy głównych szlakach komunikacyjnych, to jest wzdłuż drogi krajowej Warszawa – Rzeszów oraz przy drogach wojewódzkich.

2. Struktura przestrzenna subregionu ostrowieckiego

Osadnictwo dzielono zwykle na wiejskie i miejskie. Wsie rozumiano jako jednostki osadnicze związane z działalnością rolniczą, miasta kojarzone były z rozwojem funkcji pozarolniczych, przede wszystkim produkcyjnych i usługowych. Obecnie istnieje wiele definicji miasta, formułowanych ze względu na różne kryteria. W Polsce obowiązuje jednak zasada, iż miastem jest ta miejscowość, której zostały nadane prawa miejskie.

Szybki rozwój przemysłu spowodował żywiołowy rozwój miast, które zaczęły rozrastać się poza swoje granice administracyjne. W rezultacie wytworzyła się tak zwana strefa podmiejska. Leżące w jej obrębie miejscowości typowo rolnicze przekształcają się w osiedla typu miejskiego. Z prawnego punktu widzenia zachowując jednak w dalszym ciągu status wsi.

W każdym układzie osadniczym można wyodrębnić pewne strefy oddziaływań. Ponieważ w przypadku subregionu ostrowieckiego występuje jeden ośrodek centralny, dobrym punktem wyjścia będzie

model W. Christallera. W modelu tym poszczególne strefy wokół miasta przedstawione są w postaci współśrodkowych okręgów.

„Słownik pojęć geograficznych” wyróżnia w otoczeniu miasta trzy strefy: strefę wpływów bezpośrednich, kompleksowych, strefę wpływów gospodarczych – pośrednich oraz strefę wpływów kulturalnych.

Pierwszą z nich, strefę wpływów bezpośrednich, stanowi strefa podmiejska. „Encyklopedia Popularna PWN” podaje następującą definicję: „Obszar otaczający miasto, aglomerację lub zespół miejski, z którym łączą go liczne wzajemne powiązania funkcjonalno – przestrzenne, np. dojazdy do pracy, lokalizacja urządzeń technicznych, upraw rolnych, wypoczynku”². Przyjmuje się, że szerokość strefy podmiejskiej wynosi 7 do 10 kilometrów.

W przypadku subregionu ostrowieckiego układ poszczególnych stref byłby następujący: miasto jako ośrodek centralny, następnie strefa podmiejska, którą stanowią gminy Bodzechów i Kunów, w dalszej kolejności strefa pośrednich wpływów gospodarczych, w skład której wchodzi gminy Bałtów, Ćmielów i Waśniów oraz część obszarów gmin należących do ościennych powiatów: gminy Sienno z powiatu lipskiego, gmin Sadowie i Tarłów z powiatu opatowskiego.

2.1. Ostrowiec Świętokrzyski

„O tym czy dane miasto jest ośrodkiem lokalnym, subregionalnym, regionalnym czy ponadregionalnym decyduje przede wszystkim potencjał demograficzny – ekonomiczny – administracyjny oraz usytuowanie tego miasta względem innych podukładów osadniczych”³. A zatem, znaczenie miasta zależy od jego wielkości i funkcji jakie pełni ono w sieci osadniczej. Jeżeli na jego terenie zlokalizowane są instytucje i zakłady wytwarzające dobra oraz świadczące usługi, których nie świadczą inne pobliskie ośrodki, ludność mieszkająca wokół miasta będzie zmuszona do korzystania z nich.

Do tego typu instytucji zaliczyć można przede wszystkim szpitale, sądy, szkoły ponadpodstawowe, ale również wyspecjalizowane

² „Encyklopedia powszechna PWN”, Warszawa 1988.

³ W. Rakowski, *Ostrowiec Świętokrzyski jako ośrodek subregionalny*, [w:] *Ostrowiec Świętokrzyski wczoraj, dziś i jutro*, pod red. A. Ginsberta – Geberta, Warszawa, Wydawnictwa Akcydensowe 1978, s. 145.

sklepy. Funkcje usługowe są czynnikiem integrującym miasto z jego zapleczem. Przy czym miasta średniej wielkości i duże oddziałują nie tylko na tereny wiejskie, które tego typu instytucji są na ogół pozbawione, ale i na mniejsze ośrodki miejskie. Te oferują wprawdzie niektóre rodzaje usług, jednak w znacznie mniejszym zakresie.

Zarówno potencjał demograficzny jak i ekonomiczny predestynują Ostrowiec do roli ośrodka subregionalnego. Dość wspomnieć, że najbliższej położone większe miasta to Kielce, Radom, Lublin, Rzeszów i Tarnów. Odległość od najbliższego z nich mierzona w linii prostej przekracza 50 km, drogowa zaś wynosi ponad 60 km. Nieco mniejsze odległości dzielą natomiast Ostrowiec od innych ośrodków przemysłowych. Najbliższym takim miastem są Starachowice, i ma to wyraźny wpływ na zasięg oddziaływania Ostrowca w kierunku północno – zachodnim.

Od niedawna jest także Ostrowiec ośrodkiem administracyjnym. W tym jednakże przypadku granice jego wpływów są precyzyjnie określone przepisami prawa i ograniczają się do terytorium powiatu.

2.2. Gminy strefy podmiejskiej

Strefę podmiejską Ostrowca tworzą dwie gminy: Bodzechów i Kunów. Patrząc na mapę powiatu można już dokonać pierwszych spostrzeżeń. Zwraca przede wszystkim uwagę osobliwy kształt gminy Bodzechów. Wynika on z faktu, że obecne jej terytorium składa się z dwóch wcześniej istniejących gmin: Szewna i Bodzechów. W 1976 r. podjęta została decyzja o ich połączeniu i utworzeniu nowej jednostki administracyjnej z siedzibą władz w Ostrowcu.

Obszarowo obie gminy są do siebie zbliżone. Powierzchnia gminy Bodzechów wynosi 122 km², gminy Kunów 113 km². Łącznie stanowią one 38 % terytorium powiatu.

Pod względem liczby mieszkańców wyraźnie większa jest gmina Bodzechów, którą w 2000 r. zamieszkiwało 13599 osób, podczas gdy gminę Kunów 10320. Są to dwie najludniejsze gminy. Łącznie ich mieszkańcy stanowią 19,5 % ludności powiatu. Nie jest to wysoki odsetek, ale nabiera innego znaczenia kiedy uwzględni się, że mieszkańcy pozostałych trzech gmin, obejmujących łącznie 54 % powierzchni powiatu, to zaledwie 16,1 % jego ludności.

Współczynniki gęstości zaludnienia w strefie podmiejskiej Ostrowca są zdecydowanie wyższe niż w pozostałych gminach. Co więcej, gęstość zaludnienia w wiejskiej przecież gminie Bodzechów, jest większa niż w gminie Ćmielów, w której istnieje ponad 3-tysięczne miasto.

Obie gminy mają charakter rolniczy. Występują jednak pewne różnice. W gminie Bodzechów nie ma obecnie żadnych większych zakładów przemysłowych. Na całym jej obszarze funkcjonują zaledwie dwa zakłady produkcyjne zatrudniające więcej niż 50 pracowników. Inaczej jest w przypadku Kunowa, gdzie na terenie miasta działa kilka zakładów przemysłowych utworzonych na bazie dawnej fabryki maszyn rolniczych. Miasto jest ośrodkiem przemysłowym o znaczeniu lokalnym, na tyle jednak małym, że nie jest w stanie wpłynąć decydująco na charakter gminy jako całości.

Zasadnicza jednak różnica polega na tym, że gmina Kunów posiada własny ośrodek administracyjny, zaś gmina Bodzechów (jako jedyna w powiecie) jest go pozbawiona – wszystkie urzędy i instytucje zlokalizowane są w Ostrowcu.

2.3. Strefa pośrednich wpływów gospodarczych

Do strefy tej należą pozostałe gminy powiatu ostrowieckiego: Bałtów, Ćmielów i Waśniów. Ponieważ jednak granice administracyjne nie stanowią obecnie bariery dla działalności gospodarczej, można zaobserwować liczne powiązania Ostrowca z terenami należącymi do sąsiednich powiatów. W szczególności zaliczyć do nich należy południową część gminy Siemno z powiatu lipskiego, północną część gminy Sadowie oraz gminę Tarłów z powiatu opatowskiego. Pomimo braku powiązań administracyjnych, pomiędzy Ostrowcem a pewną częścią obszarów tych gmin występują dość silne związki o charakterze przede wszystkim gospodarczym.

Wszystkie wymienione gminy mają charakter rolniczy. Przemysł, poza niewielkimi zakładami przetwórstwa rolnego, w zasadzie na tych terenach nie istnieje. Wyjątek stanowi miasto Ćmielów, w którym funkcjonuje kilka zakładów ceramicznych. Podobnie jednak jak w przypadku Kunowa są to przedsiębiorstwa zbyt małe, by mogły decydować o charakterze całej gminy. Wskaźniki gęstości zaludnienia są

typowe dla obszarów rolniczych, a więc niskie. Najwyższa wartość występuje w gminie Ćmielów (70,0 osób na km²), najniższe zaś w gminach Bałtów (38,6) oraz Tarłów (35,3). Tereny te od dawna powiązane są gospodarczo z Ostrowcem. Sprzyja temu niewielka odległość od miasta, dość dobrze rozbudowany system drogowy oraz połączenia komunikacyjne.

Gmina Bałtów, położona na północny - wschód od Ostrowca, zajmuje powierzchnię 105 km². Jest to najmniejsza gmina rolnicza w powiecie (17,1 % całego obszaru). W 2000 r. na jej terenie mieszkało tylko 4048 osób. Współczynnik gęstości zaludnienia jest bardzo niski, wynosi tylko 38,6 osób na km². Gmina ma charakter typowo rolniczy. Funkcjonują tu tylko małe zakłady związane z produkcją rolną i obsługą rolnictwa. Instytucją zatrudniającą największą liczbę pracowników jest Zespół Szkół Rolniczych w Bałtowie.

Bałtów leży wśród lasów porastających wapienne skały nad przełomem rzeki Kamiennej. Piękno krajobrazu jest największym bogactwem gminy, a okolice samego Bałtowa są nazywane „Szwajcarią Bałtowską” lub „Małym Ojcowem”. W ostatnich latach władze gminy propagują rozwój turystyki na tym terenie. Inicjatywa spotkała się z pozytywną reakcją ze strony mieszkańców. Dzięki ich zaangażowaniu w krótkim czasie powstał znany już w kraju „Park Jurajski” a także wiele innych obiektów turystycznych i rekreacyjnych.

Gmina Ćmielów zajmuje powierzchnię 118 km², co stanowi 19,1 % powierzchni powiatu. W 2000 r. zamieszkiwało ją 8259 osób. Jest to druga obok Kunowa, gmina miejsko – wiejska. W samym miasteczku, liczącym 3225 mieszkańców, istnieje przemysł ceramiczny – znana ćmielowska fabryka porcelany, a także kilka mniejszych, prywatnych zakładów tej branży. Charakterystyczny dla Ćmielowa jest duży udział kobiet w strukturze zatrudnienia. Wiejska część gminy ma charakter rolniczy. Zwraca uwagę dość niski współczynnik gęstości zaludnienia, który dla całej gminy wynosi 70 osób na km², a na terenach wiejskich tylko 47,9.

Gmina Waśniów zajmuje powierzchnię 111 km² (18,1 % obszaru powiatu). W 2000 r. na jej terenie mieszkało 7305 osób. Spośród gmin powiatu ostrowieckiego ma najbardziej rolniczy charakter. Prawie na całym jej obszarze występują żyzne lessowe gleby, zaliczane do kompleksu pszenno – buraczanego. Gospodarstwa (w porównaniu z innymi gminami powiatu) są tu stosunkowo duże – średnia powierzchnia

wynosi 6,1 ha. W połączeniu z dobrą jakością gruntów może to stanowić dobrą podstawę utrzymania.

Obecnie na terenie gminy nie ma żadnego ośrodka miejskiego. W samym Waśniowie, miejscowości o kilkunastu tradycjach miejskich, około 80 % mieszkańców pracuje w rolnictwie. Przemysł w gminie, poza małymi zakładami przetwórstwa rolnego, nie istnieje.

W gminie Sadowie poza instytucjami administracji samorządowej, działają podmioty świadczące usługi na rzecz rolnictwa – głównie weterynaryjne. Poza tym w samym Sadowiu istnieje wytwórnia płyt wiórowo – cementowych i wełny drzewnej, a w miejscowości Jacentów nowoczesne przedsiębiorstwo produkujące oprawy oświetleniowe. Tak jak w sąsiedniej gminie Waśniów są tu bardzo dobre gleby, podobna struktura gospodarstw, takie same warunki klimatyczne i wodne.

Z Ostrowcem związany jest szczególnie północny rejon gminy – miejscowości takie jak: Rżuchów, Jacentów, Obręczna, Grocholice. Rolnicy zbywają tu swoje produkty, część mieszkańców nadal pracuje w ostrowieckich zakładach pracy, dojeżdża także licznie młodzież ucząca się w szkołach ponad gimnazjalnych na terenie miasta.

Gmina Tarłów jest najbardziej wysuniętą na północny – wschód gminą powiatu opatowskiego. To położenie powoduje pewną jej izolację. Wschodnią granicę gminy stanowi Wisła, i co istotne, na całym tym odcinku nie ma żadnego mostu. Najbliższe miasta to Ożarów (5,2 tys. mieszkańców) oraz Lipsko (5,5 tys.); niewielkie ośrodki, a co za tym idzie, małe rynki zbytu dla tutejszych rolników. Do Opatowa (7,8 tys.) jest dalej niż do dziesięciokrotnie większego Ostrowca. Kontakty z Ostrowcem są więc niejako wymuszone.

Gmina jest dość rozległa (164 km²), zamieszкана przez niespełna 6 tys. mieszkańców (5784 osoby w 2000 r.). Współczynnik gęstości zaludnienia jest więc wyjątkowo niski – zaledwie 35,5 osób na km². Sam Tarłów jest niewielkim, lokalnym ośrodkiem usługowo – rolniczym.

Gmina Sienno położona jest na północ od Ostrowca i zgodnie z obecnym podziałem administracyjnym wchodzi w skład województwa mazowieckiego. Jest również gminą rolniczą, różni się jednak istotnie od dwu wcześniej opisanych. Gleby są tu mocno zróżnicowane, znacznie gorszej jakości (przeważnie III i IV klasy). Gospodarstwa są wyłącznie indywidualne, bardzo rozdrobnione. Występują natomiast dobre warunki klimatyczne.

Sienna, w przeszłości podobnie jak Tarłów - miasto, obecnie jest niewielkim ośrodkiem lokalnym, usługowo – rolniczym. Pewne znaczenie w regionie mają tutejsze cotygodniowe targi. Charakterystyczne dla tej miejscowości są natomiast bardzo rozwinięte funkcje edukacyjne. Istnienie szkoły podstawowej, szkoły zawodowej i liceum ogólnokształcącego powoduje, że liczba młodzieży szkolnej (w większości dojeżdżającej) czasami bywa wyższa niż liczba stałych mieszkańców wsi. Należy jednak stwierdzić, że istnienie tylu placówek szkolnych ma niewielki wpływ na rozwój Sienna i okolic. Młodzi ludzie po ukończeniu nauki, nie mogąc znaleźć pracy na miejscu, wyjeżdżają do większych ośrodków.

Z innymi miejscowościami łączy Sienna komunikacja autobusowa PKS, a większość kursów to połączenia z Ostrowcem.

3. Przepływy osób, towarów i usług

3.1. Przepływy ludzi i dóbr

Funkcje miasta jako jednostki osadniczej i organizmu gospodarczego nie zamykają się w jego granicach administracyjnych. Między miastem a otaczającym je obszarem odbywają się przepływy ludzi, towarów i usług. Przyczyną tych przepływów są różnice między rodzajem dóbr i usług wzajemnie sobie oferowanych przez te obszary, to jest miasto i strefę podmiejską.

„Człowiek, dążąc do zaspokojenia swych potrzeb i rozwoju osobowości, musi korzystać z wielu urządzeń (możliwości): mieszkań, szkół, zakładów pracy, ośrodków handlowych i usługowych, ośrodków zdrowia, domów kultury, ośrodków rekreacyjnych itd. Z punktu widzenia przestrzennego istotne jest czy urządzenia te są w jego zasięgu, czy są mu dostępne.”⁴

Miejscowości lub regiony, w których dostępność do tych urządzeń jest utrudniona, stwarzają dla swych mieszkańców mniejsze szanse życiowe, a co za tym idzie, są mniej atrakcyjne. Naturalne jest więc dążenie do przeniesienia się w miejsce, które daje możliwość otrzymania bardziej interesującej pracy, wyższych zarobków, poprawy

⁴ R. Domański, *Teoretyczne podstawy geografii ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1982, s. 117.

warunków mieszkaniowych itd. Różnice atrakcyjności pomiędzy dotychczasowym i zamierzonym miejscem zamieszkania w dużym stopniu wpływają na decyzje o przemieszczeniu.

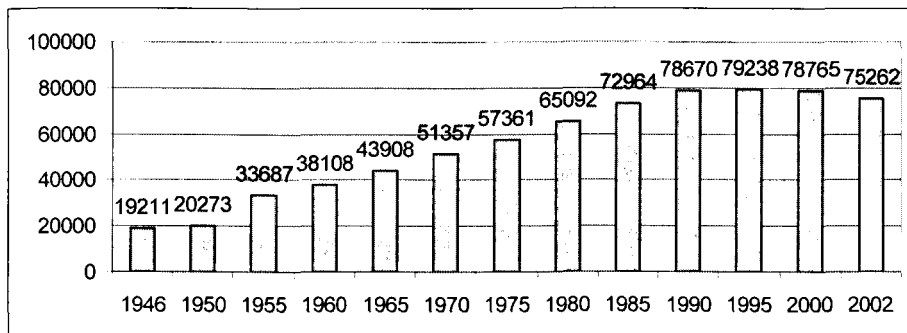
„Zmiany stałego miejsca zamieszkania i miejsca czasowego pobytu są określane jako wędrówki lub migracje ludności”⁵. W zależności od obszaru, w obrębie którego następuje przemieszczenie, czasu pobytu i celu zmiany miejsca zamieszkania, można wyodrębnić różne rodzaje migracji. Ruchy wędrówkowe odbywające się wewnątrz kraju nazywane są migracjami wewnętrznymi.

Klasyczna teoria ekonomii rozpatruje migracje jako przejaw mobilności jednego z czynników produkcji, a konkretnie czynnika pracy. Nie jest to pełne wyjaśnienie przyczyn migracji, gdyż ludzie podejmując decyzje kierują się także innymi względami niż ekonomiczne (np. rodzinnymi), jednak w większości krajów rozwiniętych i rozwijających się taka interpretacja znajduje potwierdzenie w bardzo wysokim stopniu.

Zasadniczym kierunkiem przepływu ludności w okresie powojennym był ruch ze wsi do miast. Taka sytuacja występowała także w przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego. Według spisu dokonanego 14 lutego 1946 r. w Ostrowcu mieszkało 19211 osób, czyli około 11 tysięcy mniej niż przed wybuchem wojny. Oprócz zmniejszenia się liczby ludności, zmianie uległa struktura narodowościowa. Ludność pochodzenia żydowskiego uległa niemal całkowitej eksterminacji. Wiadomo, że w marcu 1945 r. mieszkały w mieście 193 osoby narodowości żydowskiej.

⁵ J. Z. Holzer, *Demografia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1999, s. 283.

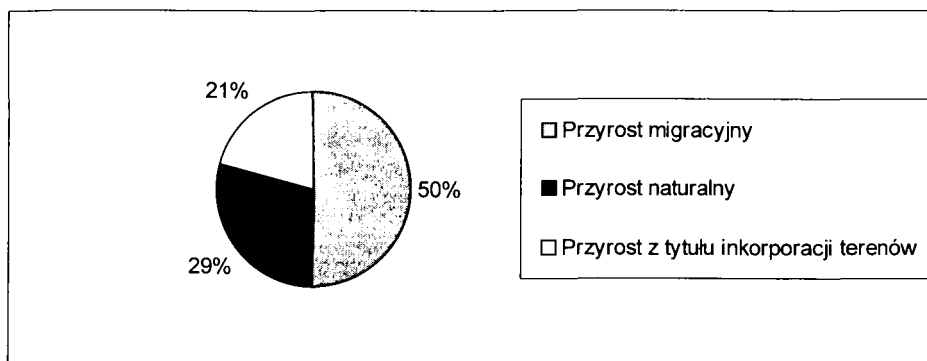
Rys. 1. Zmiany liczby ludności Ostrowca Świętokrzyskiego w latach 1946 – 2002.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Ostrowiec Świętokrzyski Monografia historyczna miasta*, pod red. Wojciecha Kotasiaka.

W ciągu 45 lat liczba ludności miasta wzrosła czterokrotnie. Na tak dynamiczny rozwój złożyło się kilka czynników: przyrost naturalny, przyrost migracyjny oraz przyrost z tytułu inkorporacji terenów. Według szacunkowych obliczeń dla okresu od 1946 r. do 1975 r. relacje pomiędzy tymi trzema rodzajami przyrostu były następujące:

Rys. 2. Struktura przyrostu zaludnienia w latach 1946 – 1975.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Dadan, S. Kuziemka *Zarys rozwoju miasta* [w], *Ostrowiec Świętokrzyski wczoraj, dziś i jutro*, pod red. A. Ginsberta – Geberta, Warszawa, Wydawnictwa Akcydensowe 1979, s. 27.

Przyrost migracyjny, mający największe znaczenie dla rozwoju ludnościowego, był ściśle związany z rozwojem przemysłu, rozbudowa którego spowodowała ogromny wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą. Przekraczało ono miejscowe zasoby. Uzupełnienie ich poprzez napływ pracowników z zewnątrz stał się koniecznością.

W latach pięćdziesiątych saldo migracji utrzymywało się na przeciętnym poziomie 400 – 500 osób rocznie. Wyraźny wzrost zaczął się w drugiej połowie lat sześćdziesiątych, do około 1000 osób rocznie, a w latach siedemdziesiątych przekraczał nawet 1400 osób. Niezwykle wyraźna jest zależność pomiędzy nasileniem ruchu migracyjnego a postępami budowy Zakładu Metalurgicznego Huty. Wzrost liczby ludności zahamowany został dopiero przez recesję na początku lat dziewięćdziesiątych.

„Lokalizacja dużej inwestycji w regionie, zwłaszcza inwestycji przemysłowej, przyciąga inne inwestycje: transportowe, komunalne i mieszkaniowe, usługowe, rolnicze, a także dalsze inwestycje przemysłowe, tj. zakłady sprzężone i uzupełniające”⁶ Taką inwestycją była budowa Zakładu Metalurgicznego Huty „Ostrowiec”. Decyzja o jej lokalizacji, podjęta w 1968 r., zapoczątkowała wieloletni proces przemieszczeń ogromnych mas ładunków oraz tysięcy osób. Pierwsze przesiedlenia miały miejsce jeszcze przed rozpoczęciem budowy.

Dla przyszłego obiektu przemysłowego przewidziano obszar 916,7 ha (dla porównania, powierzchnia tak zwanej starej huty wynosiła 60 ha). Jeszcze w tym samym roku przeprowadzono rozmowy z właścicielami gruntów, na których planowano budowę zakładu, dróg dojazdowych i linii kolejowej (było to prawie 1000 osób). Ponieważ tereny przeznaczone na cele inwestycyjne miały znikomą przydatność dla rolnictwa, na ogół chętnie się ich pozbywano. Wystąpiły natomiast problemy natury prawnej – wiele osób nie posiadało uregulowanych tytułów własności.

Część wywłaszczonych rodzin zamieszkała na terenie miasta, jednak zdecydowana większość zakupiła nowe gospodarstwa w okolicznych wioskach. Przykładem może być kilku garncarzy z Kątów Denkowskich, którzy przenieśli się do pobliskiej wsi Sudół, gdzie odkryto nowe pokłady gliny.

⁶ R. Domański, *Teoretyczne podstawy geografii ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1982, s. 122.

Roboty przygotowawcze rozpoczęto w kwietniu 1968 r. Generalny wykonawca, Krakowskie Przedsiębiorstwo Przemysłowe Budowy Huty im. Lenina, skierowało do Ostrowca w pierwszej kolejności 150 pracowników. Wkrótce ich liczba wzrosła do 500. Ta grupa ludzi zapoczątkowała trwające odtąd przez wiele lat migracje okresowe. Migrantami byli przede wszystkim członkowie załóg inwestycyjnych.

Wiosną 1969 r. rozpoczęły się roboty zasadnicze przy budowie wydziałów produkcyjnych. Pod koniec tego roku przy wznoszeniu obiektów zatrudnionych było już 1000 osób z 22 przedsiębiorstw. W 1971 r. ich liczba sięgnęła 2,5 tys.. Zbudowano dla nich trzy hotele pracownicze. Należy dodać, że w budowie brali udział także żołnierze ze stacjonującej wówczas w Ostrowcu jednostki wojskowej. Jednostka ta istniała niemal do końca lat 80 w bezpośrednim sąsiedztwie Zakładu.

W celu zaopatrzenia Zakładu Metalurgicznego w energię elektryczną doprowadzono linie wysokiego napięcia z elektrowni „Połaniec” i „Kozienice”. Z tego źródła zasilania korzysta również miasto, a w późniejszym czasie podłączono również do niego kombinat szklarniowy w Sudole. Dotkliwie odczuwano brak wody. W 1975 r. urządzono ujęcie wody dla Zakładu w Kątach Denkowskich (zespół studni głębinowych), które następnie połączono z siecią miejską. Wymagało to zbudowania dodatkowego odcinka wodociągu o długości 1,5 km. „Przy okazji” sieć wodociagową uzyskały osiedla Nadkoszary, Kąty i Stawki Denkowskie.

Ponieważ struktura ostrowieckiego przemysłu od dawna zdominowana była przez hutnictwo, powstanie tak zwanego Nowego Zakładu pogłębiło jeszcze dodatkowo tę dysproporcję. Z uwagi na konieczność zapewnienia odpowiedniej liczby miejsc pracy dla kobiet – podjęto decyzję o rozbudowie przemysłu odzieżowego. W latach 1973 – 1975 w pobliżu Zakładu Metalurgicznego powstał drugi w mieście zakład odzieżowy „Wólczanka II”, w którym zatrudnienie znalazło ok. 800 kobiet.

Intensywna rozbudowa przemysłu oraz związane z nią zwiększone zapotrzebowanie na siłę roboczą spowodowały znaczny wzrost liczby osób dojeżdżających do pracy (tak zwana migracja wahadłowa). Brak jest niestety szczegółowych danych na temat dojazdów do pracy. Jedyne dostępne materiały stanowią tzw. spisy kadrowe, źródło niezbyt ścisłe. Według tych obserwacji w 1968 r. do

pracy w Ostrowcu dojeżdżało 6831 osób. „Rocznik Statystyczny Województwa Kieleckiego” podaje, że zatrudnionych ogółem było wówczas w mieście 25 816 osób. Pracownicy dojeżdżający stanowili więc ponad 25 %. W dalszej kolejności dane spisu kadrowego podają, że 86,8 % dojeżdżających stanowili mężczyźni. W 1973 r. przeprowadzono kolejny spis kadrowy, który wykazał, że liczba dojeżdżających do pracy w mieście wzrosła do 10 192 osób. Nie uległa zmianie natomiast struktura.

Osoby dojeżdżające, w ogromnej większości mieszkańcy wsi, pracowali głównie w przemyśle, budownictwie i transporcie. Te trzy działy, zgłaszające największe (i stałe) zapotrzebowanie na męską siłę roboczą, skupiały łącznie ponad 90 % ogólnej liczby dojeżdżających. Byli to na ogół ludzie o stosunkowo niskich kwalifikacjach zawodowych.

Nie występował natomiast popyt na pracę zamiejscowych (dojeżdżających) kobiet. Miejsca pracy w usługowych działach gospodarki, bardziej odpowiednich dla zasobów kobiecych, były z reguły zajęte przez mieszkanki miasta, posiadające wyższe kwalifikacje zawodowe, a przede wszystkim lepsze informacje o sytuacji na rynku pracy.

Jedną z ważniejszych przyczyn utrzymywania się liczby pracowników dojeżdżających na tak wysokim poziomie był dotkliwy brak mieszkań w Ostrowcu. Aby temu zaradzić, w pobliżu Zakładu Metalurgicznego wybudowano Fabrykę Domów. Rozruch nastąpił w 1978 r. Fabryka zatrudniała 500 osób.

Dla obsługi zakładów przemysłowych ulokowano w ich sąsiedztwie kilka przedsiębiorstw pomocniczych: „Budostal 2”, „Budostal 7”, „Mostostal”, Hutnicze Przedsiębiorstwo Remontowe, a także bazy przedsiębiorstw transportowych: PKS i „Transbudu”. Szacuje się, że pod koniec lat 80. w kilkunastu zakładach zlokalizowanych w tym rejonie pracowało co najmniej 15 tys. osób. Dojeżdżały one do pracy autobusami MPK i PKS zarówno z terenu miasta, jak i sąsiednich gmin.

Migracje w znaczący sposób wpłynęły na rozmieszczenie i strukturę ludności, tak w rejonie napływu jak i odpływu. W rezultacie tych zmian zmieniło się radykalnie oblicze miasta, co stwarza liczne problemy natury ekonomicznej i społecznej. Strukturę ludności według wieku, charakteryzuje wzrost udziału grupy produkcyjnej – z 54,2 % w roku 1960 do 64,9 % w 2001 r., przy jednoczesnym spadku udziału

grupy przedprodukcyjnej z 36 % w 1960 r. do 28 % w 1975 r. i zaledwie 21,2 % w 2001 r.

Zupełnie inny charakter mają zmiany strukturalne wśród ludności terenów rolniczych wokół miasta. Zarówno zawodowa, jak i przestrzenna ruchliwość ludzi, jest ujemnie skorelowana z wiekiem. Migrują przede wszystkim osoby młode. W efekcie, w miejscu odpływu wzrasta odsetek ludzi starszych.

Z licznym napływem ludności do miasta i masową migracją wahałową pracowników związany był wzrost popytu na różnego rodzaju dobra i usługi. Jak podają M. Dadan i S. Kuziemka w pracy „Ostrowiec Świętokrzyski wczoraj dziś i jutro”⁷, z przeprowadzonych w 1974 r. badań ankietowych wynikało, że ponad 70 % dojeżdżających zaopatrywało się stale w żywność, taka sama liczba w artykuły trwałego użytku, ponad 61 % korzystało z usług rzemieślniczych. Wyniki te nie są zaskakujące. Dane statystyczne z lat 70. i 80. dość wyraźnie przedstawiają niedorozwój sieci handlowej na terenach wiejskich. Poniższa tabela zawiera dane o sieci placówek handlowych w gminach ówczesnego ostrowieckiego rejonu administracyjnego.

Tabela 1. Zmiany liczby placówek handlowych ogółem w latach 1976 – 1983.

Rok	Ostrowiec Świętokrzyski	Gmina Bałtów	Gmina Bodzechów	Gmina Kunów	Gmina Waśniów
1976	376	29	56	51	42
1979	409	29	49	50	45
1983	441	30	46	49	41

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województwa Kieleckiego*, Wojewódzki Urząd Statystyczny, Kielce, lata różne.

Prezentowane dane opisują inny niż obecnie system gospodarczy. Dotyczą głównie handlu uspołecznionego. Tym niemniej ilustrują występującą wówczas tendencję: liczba placówek handlowych wzrasta wyłącznie na obszarze miasta. Należy również dodać, że w strukturze placówek handlowych znaczną część stanowiły kioski, w Ostrowcu ok. 40 %. Dane odnośnie ich liczby dostępne są tylko dla miasta, można

⁷ M. Dadan, S. Kuziemka, *Zarys rozwoju miasta*, [w:], *Ostrowiec Świętokrzyski wczoraj, dziś i jutro*, pod red. A. Ginsberta – Geberta, Wydawnictwa Akcydensowe, Warszawa 1978, s. 79.

jednak przypuszczać, że istniały również w innych miejscowościach. Pozostałe placówki handlowe na terenach wiejskich to na ogół małe sklepiki spożywczo – przemysłowe oferujące bardzo skromny asortyment towarów, nastawione na zaspokajanie podstawowych potrzeb życia codziennego.

Do końca lat 80. kierunki przepływu osób i dóbr konsumpcyjnych pozostawały nie zmienione – napływ ludzi skierowany był ze wsi do miasta (oczywiście biorąc pod uwagę saldo migracji), towary – z miasta na obszary wiejskie. Przy czym należy zauważyć, że mieszkańcy wsi nabywali w Ostrowcu nie tylko artykuły przemysłowe, równie ważną pozycję stanowiła żywność. Do miasta napływały także produkty rolne, obrót którymi odbywał się w głównej mierze na targowisku miejskim.

Recesja gospodarcza na początku lat 90. spowodowała ograniczenie napływu ludności do miasta. Ruch wędrowniczy nie ustał całkowicie, choć znacznie się zmniejszył. Jednak w 1992 r., po raz pierwszy odnotowano ujemne saldo migracji. Zmiana miała gwałtowny charakter – w 1991 r. liczba mieszkańców miasta wzrosła o 910 osób, w roku następnym przyrost rzeczywisty był już ujemny i wynosił 252 osoby. Jeszcze przez kilka następnych lat, dzięki utrzymującemu się dodatniemu przyrostowi naturalnemu zaludnienie pozostawało na poziomie nieco ponad 79 tys. Od 1999 r. zarówno przyrost naturalny, jak i saldo migracji są ujemne.

O ile jednak kierunek migracji uległ od 1992 r. odwróceniu, a migracja wahadłowa, przynajmniej pracownicza, znacznemu ograniczeniu, pozostał nie zmieniony kierunek przepływu towarów konsumpcyjnych. Zmieniła się natomiast struktura zakupów. Wraz z rozwojem gospodarki rynkowej wzrastała liczba sklepów na terenach wiejskich. Co prawda nadal są to głównie placówki branży spożywczej, oferują jednak znacznie szerszy asortyment towarów. W przypadku podstawowych produktów żywnościowych zaspokajają w pełni codzienne potrzeby mieszkańców. W większych miejscowościach, głównie tych, które są siedzibami gmin, powstały nawet filie ostrowieckich marketów. Wśród towarów nabywanych w Ostrowcu dominują więc wyroby przemysłowe oraz spożywcze o charakterze luksusowym.

Osobny temat stanowi zaopatrzenie w materiały budowlane. W tej dziedzinie miasto jest niemal monopolistą. Co prawda w większych miejscowościach powiatu (tak jak w innych przypadkach, głównie

ośrodkach gminnych) istnieją punkty sprzedaży, jednak materiały które można tam nabyć wystarczają na ogół tylko do przeprowadzenia niewielkiego remontu. Do nielicznych wyjątków można zaliczyć Goździelin w gminie Bodzechów, w którym produkowany jest styropian oraz Doły Biskupie w gminie Kunów, gdzie zlokalizowany jest zakład produkcji betonu. Na terenie Ostrowca znajdują się natomiast wyspecjalizowane hurtownie oraz kilka centrów budowlanych zapewniających kompleksowe zaopatrzenie. Pewną konkurencję, w bardzo ograniczonym zakresie, stanowi od niedawna obwoźna sprzedaż cementu. Jednak ten sposób zaopatrzenia nie cieszy się popularnością. Źródłem niechęci jest niepewność co do warunków przechowywania towaru.

Ta forma sprzedaży przyjęła się natomiast w przypadku opału, a dokładnie węgla. Wprawdzie zdarzają się przypadki nieuczciwości, jest to jednak bardzo wygodny sposób dokonania zakupu, często również najtańszy. Ponadto konkurencja w postaci stałych składów opału z wolna przestaje istnieć. Od lat funkcjonujące składowiska są likwidowane ze względu na wysokie koszty. Według dostępnych źródeł jedyny skład węgla znajduje się w Ostrowcu. Taka lokalizacja nie jest dogodna dla potencjalnych nabywców z odległych od miasta miejscowości powiatu – koszty transportu byłyby zbyt wysokie.

Wracając jeszcze do tematu materiałów budowlanych należy zauważyć, że nie nastąpiły tu zmiany kierunku przepływu. Miasto było zawsze głównym ośrodkiem zaopatrzenia. Zmieniła się jedynie dostępność towarów. Dziś można otrzymać wszystko, należy tylko dysponować odpowiednimi środkami. W poprzednich, nawet niezbyt odległych latach, zaopatrzenie było znacznie gorsze. W czasach gospodarki centralnie kierowanej, szeroko prowadzonych inwestycji przemysłowych, dla indywidualnych nabywców nawet podstawowe materiały budowlane (z wyjątkiem może piasku) były prawie nieosiągalne.

Zmiany przepływów dotyczą nie tylko towarów, ale i niektórych rodzajów usług. Jak zostało już wspomniane, w latach 70. ponad 60 % osób dojeżdżających do pracy korzystało z usług rzemieślniczych na terenie miasta. W tej właśnie grupie usług nastąpiły największe zmiany. W związku z ograniczaniem zatrudnienia przez ostrowieckie zakłady pracy, wiele osób które wcześniej osiedliły się w mieście, po utracie źródła dochodów zdecydowało się powrócić na wieś. Większość z nich

to byli pracownicy huty i innych przedsiębiorstw przemysłowych. Pracując w Ostrowcu zdobyli zawód, doświadczenie, posiadają stosowne uprawnienia. Są wśród nich ślusarze, spawacze, hydraulicy, elektrycy. Niektórzy otworzyli własne warsztaty usługowe. Z tej przyczyny mieszkańcy terenów wiejskich znacznie rzadziej niż w przeszłości korzystają z tych usług w mieście. Miasto natomiast stało się ośrodkiem usług związanych z nowoczesnymi technologiami – przede wszystkim elektroniką i informatyką.

Obszarem, w którym miasto jest absolutnym monopolistą w sektorze usług, jest doradztwo. I to we wszelkich dziedzinach: prawo, finanse, nawet doradztwo rolnicze. W Ostrowcu znajdują się wszystkie kancelarie prawnicze, notarialne, adwokackie, biura rachunkowe. Tu również mieści się oddział Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach.

Przepływy dóbr dotyczą nie tylko towarów konsumpcyjnych, ale także surowców dla przedsiębiorstw. W czasie budowy Zakładu Metalurgicznego na dużą skalę wykorzystywano piasek i żwir z okolicznych złóż, później jeszcze Fabryka Domów wznosząca ostrowieckie osiedla eksploatowała te złoża. Obecnie zarówno piasek, żwir, jak i złoża kamienia budowlanego wykorzystywane są w niewielkim stopniu, najczęściej przez prywatnych przedsiębiorców.

Gdyby przeprowadzić typologię przedsiębiorstw w oparciu o kryterium miejsca pozyskiwania surowców i sprzedaży wyrobów, najtrudniej byłoby wskazać firmy wykorzystujące miejscowy surowiec a wyroby zbywające na zewnątrz. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że obecnie nie ma w Ostrowcu ani jednego takiego zakładu. Jeżeli jako surowiec przyjąć drewno, to można by do tej grupy zaliczyć niewielkie firmy zajmujące się produkcją kopalniaków. Firmy budowlane, produkujące beton używają miejscowych surowców, ale zasięg sprzedaży obejmuje w najlepszym wypadku tylko sąsiednie gminy. Większość zaś ostrowieckich przedsiębiorstw produkcyjnych sprowadza surowce z innych ośrodków i również na zewnątrz sprzedają swoją produkcję. Przede wszystkim dotyczy to Huty i przedsiębiorstw pohutniczych.

3.2. Zasięg oddziaływania miasta

Przed utworzeniem powiatu, poszczególne instytucje ostrowieckie działały na różnych obszarach. Urząd Stanu Cywilnego obsługiwał także mieszkańców gmin Szewna i Bodzechów. Działalność Obwodowej Przychodni Zdrowia rozciągała się na obszar pięciu gmin: Bałtów, Bodzechów, Kunów, Szewna i Waśniów. Wydział Komunikacji obsługiwał ponadto gminę Łągów a Komenda MO swoimi kompetencjami obejmowała aż osiem gmin.

W niektórych dziedzinach życia społeczno – gospodarczego przestrzenne oddziaływanie miasta jest narzucone drogą administracyjną. Od 1 stycznia 1999 r. Ostrowiec Świętokrzyski jest siedzibą powiatu ziemskiego. Przepisy prawa dokładnie określają zasięg działania urzędów i instytucji. Na ogół jest to albo obszar miasta, albo cały powiat. W nazwach tych drugich zwykle występuje zresztą słowo ”powiatowy”. Jako przykłady można podać: Starostwo Powiatowe, Powiatowy Urząd Pracy, Komenda Powiatowa Policji czy Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej. Taki sam zasięg działania ma Sąd Rejonowy, Prokuratura Rejonowa oraz Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna.

Ostrowiec jest dużym ośrodkiem szkolnictwa ponadpodstawowego. Licea ogólnokształcące i szkoły zawodowe istnieją tylko w nielicznych miejscowościach powiatu, jak również na terenach sąsiednich gmin. Zasięg oddziaływania miasta w tej dziedzinie wyraźnie przekracza granice powiatu.

Także oddziaływanie miasta jako ośrodka usług medycznych rozciąga się poza obszar powiatu. Zarówno w przypadku przychodni, zwłaszcza specjalistycznych, jak i szpitala, który mimo przymiotnika „powiatowy” przyjmuje także pacjentów z innych gmin, leżących poza powiatem.

Poważnie ograniczony został obszar dojazdów do pracy w Ostrowcu, choć również i w tym przypadku jest on większy niż terytorium powiatu. Pracownicy dojeżdżają m.in. z gmin Sadowie, Wojciechowice, Sienno.

Daleko poza granice powiatu wykracza działalność ostrowieckiego PKS. Obejmuje ona cały powiat opatowski oraz części powiatów: lipskiego, sandomierskiego, starachowickiego i radomskiego.

Lokalna prasa ostrowiecka, „Gazeta Ostrowiecka” i „Wiadomości Świętokrzyskie” przeznaczone są dla mieszkańców powiatu ostrowieckiego i opatowskiego.